

DIE VROEË MILITÊRE LOOPBAAN VAN GENERAAL BEN VIJJOEN 1896-1898

J.W. Meijer
Departement Geskiedenis en Kultuurgeskiedenis
Universiteit van Pretoria
0002 PRETORIA

The early military career of General Ben Viljoen 1896-1898

Ben Viljoen was born in the Eastern Cape Border district in 1868. In 1889 he and his family moved to the Witwatersrand. After a period of service in the ZARP (South African Republic Police) and a few attempts to make a living as a businessman, he chose a career as a journalist. Eventually he made his first steps in the field of politics.

Viljoen was very interested in military affairs. He not only loved the uniform and the parade ground, but also wrote articles on strategy and tactics. From 1896 till the outbreak of the Anglo-Boer War, he was active in the Krugersdorp Volunteer corps and as the fieldcornet of the Krugersdorp Mine district. In these functions he took part in the action in Swaziland and in the war against Mphhepu in 1898.

As fieldcornet he was responsible for a number of administrative activities in connection with arms, licences and law enforcement. This part of his duties caused him several problems. Viljoen, however, was respected by the majority of the population of his district. This became clear in 1899 when he was elected for the Second Volksraad and appointed as Commandant of Johannesburg.

Ben Viljoen is in 1868 in die Ooskaapse grensdistrik gebore. In 1889 het hy en sy familie na die Witwatersrand verhuis. Na 'n loopbaan in die ZARP (Zuid-Afrikaanse Republiek Politie) en 'n paar pogings in die besigheidswêreld, het Viljoen 'n joernalis geword. Vervolgens het hy hom ook op die politieke terrein gewaag.

Viljoen het baie belanggestel in militêre aangeleenthede. Hy was lief vir die uniform en die paradegrond, maar hy het ook artikels geskryf oor strategiese en taktiese onderwerpe. Van 1896 tot die uitbreek van die Anglo-Boereoorlog was Viljoen aktief in die Krugersdorpse Vrywilligerkorps en as veldkornet van die Wyk Krugersdorp Delwerye. In dié hoedanighede het hy deelgeneem aan die aksie in Swaziland en die veldtog teen Mphhepu in 1898.

As veldkornet was Viljoen verantwoordelik vir 'n aantal administratiewe aktiwiteite in verband met wapens, lisensies en wetshandhawing. Hierdie deel van sy werk het hom verskeie probleme besorg. Viljoen is egter deur die meerderheid van die inwoners van sy distrik gewaardeer. Dit het in 1899 geblyk toe hy verkies is tot lid van die Tweede Volksraad en aangestel is as kommandant van Johannesburg.

Ben Viljoen se bekendheid is in die eerste plek toe te skryf aan sy aandeel in die Anglo-Boereoorlog van 1899-1902, maar sy militêre aktiwiteite het vroeër reeds begin. In hierdie opsig was Viljoen geen uitsondering nie. Al die blanke manlike inwoners van die ZAR kon van die ouderdom van sestien jaar af vir kommandodiens opgeroep word.¹ As gevolg van 'n reeks oorloë tussen die ZAR-regering en swart stamme het baie inwoners al op jeugdige leeftyd militêre ervaring en vaardigheid opgedoen. Ben Viljoen se jeugjare aan die Kaapse oosgrens en in die Transkei was boonop vol gevare. In hierdie opsig het sy agtergrond nie verskil van dié van sy tydgenote in die ZAR nie. Hy was 'n bekwame skut en het verskeie pryse by skietkompetisies gewen.²

Daar was tog 'n verskil tussen Viljoen en baie van sy medebroers. Vir hom was die deelname aan kommando-aktiwiteite meer as net 'n burgerlike verpligting - militêre sake was sy besondere belangstelling. Hy was lief vir die betowering van die uniform en die paradegrond.³

Belangriker is dat Viljoen hom ook in die krygsteorie verdiep het. Op hierdie gebied het hy in sy joernalistieke werk en in sy boeke 'n aantal treffende opmerkings gemaak. In 'n hoofartikel in *Ons Volk* het Viljoen die gebruik van artillerie beoordeel en sy twyfel uitgespreek oor die effek wat 'n bombardement sou hê op 'n vyand wat daarop voorbereid was. Hy het sy stelling motiveer met voorbeelde uit die Frans-Pruisiese oorlog van 1870-1871 van swaar bombardemente sonder noemenswaardige resultate. Volgens Viljoen was die man met sy Mauser baie meer doeltreffend en deurslaggewend vir die verloop van die geveg.⁴ Hoewel hy sy gedagtes nooit wetenskaplik geformuleer het nie, het hy getoon dat hy oor 'n natuurlike aanvoeling en gesonde oordeel beskik het.

Sy gesonde oordeel het ook deurgeskemer in dié hoofstukke van sy boeke waarin hy besondere aandag aan militêre aangeleenthede gegee het. Aan die Nederlandstalige uitgawe van sy herinneringe het hy 'n aantal hoofstukkies toegevoeg waarin hy aspekte van die lewe op kommando en die metode van oorlogvoering bespreek het. Daarin het hy probleme rondom kos en klere vir die kommando's beskryf; verduidelik hoe om treine op te blaas; 'n vergelyking tussen die Britse soldaat en die burger as krygsman getref; die Boere-offisiere, die burgers op kommando, en die wapens wat gedurende die oorlog gebruik is, evalueer; probleme betreffende die gebruik van die wit vlag en die rooikruistekens uiteengesit en ten slotte 'n hoofstuk met sy kommentaar oor spesifieke gebeurtenisse tydens die oorlog waar die Boere oorwinnings deur hul vingers laat glip het as gevolg van die swak beleid van bevelhebbers, toegevoeg. Die laaste drie onderwerpe was nie in die Engelstalige uitgawe gedek nie.⁵

Hoewel Viljoen in hierdie hoofstukkies met gesag en onverwagse insig oor sekere aspekte van oorlogvoering geskryf het, het die inhoud sterk betrekking gehad op die pasafgelope Anglo-Boereoorlog, waarin sy mense verloor het. Hy het 'n neiging openbaar om verskoning te maak en beskuldigings rond te swaai. Party van sy insigte het Viljoen later in Amerika verder verwerk en gepubliseer. In een van sy boeke het hy biespiegel oor die beste vegsoldaat van die toekoms. Ter aanvang het hy gemeld dat 'n land se militêre tradisie en die geografie van die gevegsterrein die antwoord sou beïnvloed. Hy het verder goeie dissipline as 'n vereiste gestel, maar dit was vir hom belangrik dat dit met 'n goeie morele ingesteldheid gepaard moes gaan: 'n gedemoraliseerde leër stort in duie ondanks goeie dissipline. Wat taktiek betref was Viljoen van mening dat 'n poging om die teenstander se flank te omvleuel en sy verbindingslyne te bedreig -

1. Wet 2 van 1896, art. 23.

2. *Ons Volk*, 27 Maart 1897.

3. F. Rempel, *Heroes of the Boer War*, p. 150.

4. *Ons Volk*, 1 Mei 1897.

5. B.J. Viljoen, *Mijne herinneringen uit den Anglo-Boeren-Oorlog*, pp. 319-354; B.J. Viljoen, *My reminiscences of the Anglo-Boer War*, pp. 485-522.

hoewel gevaarlik - tog in 'n hoë mate effektief was. As vereistes vir 'n suksesvolle omvleueling het hy spoed en doeltreffendheid genoem. Vandaar sy gevolgtrekking dat die berede infanteris die soldaat van die toekoms sou wees. So 'n soldaat moes aan twee vereistes voldoen: hy moes sowel 'n voortrefflike ruiter as 'n goeie skut wees. Die uitrusting moes ook die doel dien: lig en doeltreffend. Wat die rydier betref het Viljoen die ponie verkies vanweë sy groter uithouvermoë en die feit dat hy minder intensiewe versorging as die perd vereis.⁶

Afgesien van sy belangstelling in die krygstorie en die persoonlike hunkering na die bekoring van die uniform, het Viljoen ook 'n romantiese beskouing van oorlogvoering gehad. Dit het verband gehou met die gees van die Romantiek met sy bewondering vir heldemoed en verheerliking van vaderlandsliefde. Viljoen het die gebeurtenisse tydens die Anglo-Boereoorlog gemeet aan sy maatstaf van 'n "*gentleman's war*". Sy held was Napoleon, na wie hy graag verwys het. Tydens sy eie ballingskap op St. Helena het hy met geesdrif 'n besoek aan Napoleon se sterfplek onderneem. Vir Viljoen was Napoleon 'n navolgenswaardige voorbeeld.

In die jare voor die uitbreek van die Anglo-Boereoorlog was Viljoen op verskeie terreine militêr aktief. In die eerste plek was daar sy rol in die Krugersdorpse Vrywilligerkorps en sy diens in Swaziland. Tydens hierdie periode was Viljoen ook 'n tyd lank veldkornet van wyk 1 in Krugersdorp en het hy in hierdie hoedanigheid aan die Mphephu-veldtog deelgeneem. Ten slotte moet aandag gegee word aan sy administratiewe werksaamhede as veldkornet van wyk 1 in Krugersdorp.

Die Eerste Volksraad het in 1894 besluit dat vrywilligerkorps gevorm kon word.⁷ Hierdie korps was bestem om hulle lede se militêre vaardighede te verhoog en offisiere die kans te bied om hulle in taktiese en strategiese vraagstukke te verdiep. Die korps het nie die mannekrag van die ZAR vergroot nie, want al hulle lede sou in oorlogstyd bowendien gekommandeer word - maar die korps kon wel die kwaliteit van die krygsmag verhoog.⁸

Nadat die moontlikheid deur die wet geskep is, is planne onmiddellik in Krugersdorp beraam om 'n korps te stig. Die koerant *Land en Volk* het daarvoor berig.⁹ Daardie eerste poging het misluk, maar in Januarie 1896 is die stigting van 'n korps vinnig afgehandel. Dit was waarskynlik te danke aan die pasafgelope Jameson-inval. Die stigtingsvergadering het op 20 Januarie plaasgevind. Luit S.J. Eloff het die woord gevoer en die verskil tussen 'n artillerie- en kavalleriekorps verduidelik. 'n Bestuur is vervolgens verkies met veldkornet J.C. Bodenstern as voorsitter en B.J. Viljoen as sekretaris. Die vergadering het besluit om 'n veldartilleriekorps te stig, aangesien voetgangers dan ook gebruik sou kon word. Bodenstern is tot kommandant verkies, W. van Klonowski tot kaptein, dr. M. Mehliß tot dokter-majoor en Viljoen tot luitenant-kwartiermeester. 'n Kommissie is benoem om met die Kommandant-generaal te onderhandel en oefentye is gereël. Die eerste oefentyd was die eersvolgende Saterdag. Die ledetal was omtrent tagtig.¹⁰

In dieselfde koerant waarin die verslag van die stigtingsvergadering verskyn het, is gemeld dat die Kommandant-generaal twee van die kanonne wat van Jameson gebuit is, aan die korps toegesê het. Later het dit geblyk dat hierdie berig onjuis was. Die Regering het net die toekennings van een kanon vir die Krugersdorpse Vrywilligerkorps goedgekeur.¹¹ Dié verwickeling het bittere teleurstelling veroorsaak. Dalk was dit die rede waarom die korps in daardie stadium vir die eerste keer 'n kavalleriekorps genoem is. Daar was egter ook goeie nuus. Dit was dat die korps se uniforms, bestaande uit 'n tuniek van blou serge en 'n broek van

---

6. B.J. Viljoen, *An exiled general*, pp. 32-38.

7. Wet 17 van 1894, "Regelende die oprigting van Vrijwilligers-korpsen".

8. J.H. Breytenbach, *Die geskiedenis van die Tweede Vryheidsoorlog in Suid-Afrika, 1899-1902 I*, p. 61.

9. *Land en Volk*, 13 September 1894.

10. *Ons Volk*, 25 Januarie 1896.

11. *Ons Volk*, 8 Februarie 1896.

Bedford cord, bestel is.¹² Vir *Ons Volk*, die koerant waaraan Viljoen verbonde was, was die totstandkoming van die vrywilligerkorps voordelig. Die korps het naamlik besluit om dit as mondstuk te gebruik en tewens om die mededelings en oproepe by die kantoor van die Mynkommissaris aan te bring.¹³

In Maart 1896 is vasgestel dat die offisiere van die korps nog nie aangestel was nie. Moontlik was die verkiesing in Januarie nie wettig nie.¹⁴ Ook ander kwessies het gelol. Die vrywilligers het na vier maande die driloefeninge minder getrou begin bywoon en die Regering se hulp en steun was ook maar skraps. Die lede het nog steeds geen karabyne en patrone ontvang nie. Die gees was egter nog goed en op 'n vergadering is besluit om die vrywilligerkorps met 'n musiekkorps uit te brei.¹⁵ Deur middel van 'n advertensie is nuwe vrywilligers gevra om hulle name by die Luitenant-kwartiermeester by die kantoor van *Ons Volk* in te dien.¹⁶

Dit is nie duidelik hoe die leiding van die korps gewissel het nie. Uit die verslag van die beëdiging van die offisiere en lede in Augustus 1896 blyk dit dat J.A. Burger die kommandant van die korps was. Al negentig lede het in hul nuwe uniforms en met die musiekkorps heel voor, na die Paardekraalmonument gemarsjeer. Daar het 'n plegtige eedaflegging onder leiding van ds. Becker plaasgevind.¹⁷

Viljoen is kort daarna tot kaptein bevorder, maar onverwagse probleme het in 1897 oor sy posisie in die korps opgeduik. Op 18 Mei is sy herverkiesing as kaptein nog wel bekend gemaak,¹⁸ maar kort daarna het hy sy ontslag geneem. 'n Aantal nommers van *Ons Volk* ontbreek ongelukkig waarin daar ongetwyfeld iets oor die oorsaak van sy ontslag sou gestaan het. Die eerste berig oor die probleme meld bloot dat offisiere en manskappe van die korps nie daarin kon slaag om kaptein Viljoen daartoe te beweeg om sy bedanking terug te trek nie.¹⁹ Die oplossing van die raaisel kan wees dat daar ontevredenheid ontstaan het na aanleiding van Viljoen se bekendmaking dat manskappe wat die driloefeninge nie bywoon nie, met 2/6 beboet sou word en dat oneervolle ontslag na drie keer se afwesigheid sonder verlof sou volg.²⁰ Dit was inderdaad 'n taamlik kras maatreeël waarby in berekening gebring moet word dat die manskappe geen vergoeding vir hul dienste ontvang het nie en selfs 'n lidmaatskapsfooi aan die bestuur van die korps moes betaal. Wapens en ammunisie is deur die owerheid voorsien en lede het jaarliks 'n kontanttoelaag ontvang vir die aankoop en onderhoud van hulle uniforms en toerusting.²¹ In Augustus 1897 het *Ons Volk* egter in 'n hoofartikel aangekondig dat Viljoen sy bedanking op aandrang van die manskappe teruggetrek het. In dieselfde hoofartikel het Viljoen 'n fel aanval op dié lede van die vrywilligerkorps wat slegs vir die vertoon aangesluit het, gedoen. Hy het daarvoor gepleit dat hulle so toegewyd moes oefen dat hulle gehard sou wees vir die lewe en oorlog in die veld.²² Gesien die toestande tydens die tweede Anglo-Boereoorlog het Viljoen hier iets beetgehad. Dat hy deur sy ontslag die korps tot 'n former optrede beweeg het, kan ook die agtergrond wees van 'n berig wat deur Viljoen as kaptein onderteken is en wat lui dat manskap G.M. Ferreira oneerful uit die Krugersdorpse Vrywilligerkorps ontslaan is.²³

---

12. *Ons Volk*, 1 Februarie 1896.

13. *Ons Volk*, 8 Februarie 1896.

14. *Ons Volk*, 14 Maart 1896.

15. *Ons Volk*, 25 April 1896.

16. *Ons Volk*, 9 Mei 1896.

17. *Ons Volk*, 22 Augustus 1896.

18. *Ons Volk*, 18 Mei 1897.

19. *Ons Volk*, 21 Julie 1897.

20. *Ons Volk*, 16 Junie 1897.

21. J.H. Breytenbach, *Die geskiedenis van die Tweede Vryheidsoorlog in Suid-Afrika, 1899-1902 I*, p.

22. *Ons Volk*, 4 Augustus 1897.

23. *Ons Volk*, 1 September 1897.

Daar was darem ook aangenamer sake om te vermeld. Op Saterdag 4 en Sondag 5 September 1897 het 'n geslaagde wapenskou onder leiding van Viljoen plaasgevind.²⁴ Moontlik was dit 'n vooroefening ter geleentheid van die besoek van staatspresident Kruger op 25 September. By dié geleentheid het die korps onder Viljoen se leiding 'n erewag gevorm. Viljoen het ook die voorreg gesmaak om namens die burgers die verwelkomingsadres aan die President te oorhandig.²⁵

Die jaar 1897 het nie op 'n hoë noot afgesluit nie. In November het die Krugersdorpse korps 'n vriendskaplike oefening en demonstrasie saam met die Johannesburgse vrywilligers gehou. Viljoen, wat intussen tot kommandant bevorder is, het met negentig man na Braamfontein gegaan waar vyftig man uit Johannesburg by hulle geledere gevoeg is om die getalle van die twee partye te balanseer. Maar die oefening het nie vlot verloop nie. Daar was verkeerde gewere, verkeerde ammunisie en ongelukke as gevolg van mis en duisternis. Daar was selfs 'n paar gewondes. Viljoen was glad nie tevrede nie.²⁶ Wanneer presies hy tot kommandant bevorder is, kon helaas nie vasgestel word nie.

Viljoen het ondertussen sedert 8 Julie 1896 ook die begeerde openbare funksie van veldkornet vervul.²⁷ Normaalweg is veldkornette en kommandante deur die burgers verkies, maar in streke waar nog geen plaaslike bestuur in die vorm van distrikte georganiseer was nie, het die Eerste Volksraad hierdie amptenare benoem. Die Krugersdorpse Delwerye, wat ook bekend gestaan het as wyk 1 van Krugersdorp, was so 'n gebied wat regstreeks onder die gesag van die Regering gestaan het. Daar was 'n mynkommissaris wat die Regering verteenwoordig het en as opvolger van J.C. Bodenstern is Viljoen daar tot veldkornet benoem. *Ons Volk* was ingenome met hierdie aanstelling, al het die redakteur, Viljoen self, nie sy eie naam genoem nie, maar die eer wat Klein Joggom te beurt geval het, vermeld.²⁸ Wyk 2 en 3 het die distrik Krugersdorp gevorm waar die burgers self hulle offisiere gekies het. Daar is vroeër die jaar 'n verkiesing vir veldkornette gehou.²⁹

Wyk 1 het 'n groot gebied omvat. Roodepoort, Florida en Maraisburg was deel daarvan en dit het ses uur te perd geneem om dit van die een grens tot die ander te deurkruis. Dit is dus te verstaan dat Viljoen kapsie aangeteken het teen die Eerste Volksraad se besluit om, na die dood van sy assistentveldkornet te Roodepoort, dié pos te skrap.³⁰

Viljoen het voortdurend administratiewe probleme ondervind. Die probleme was hoofsaaklik die gevolg van omslagtige administrasie eensyds en andersyds Viljoen se eiegeregtige wyse van optrede. So het hy tot twee keer toe opdrag aan die Magasynmeester in Krugersdorp gegee om gewere en ammunisie uit te reik. Viljoen was nie daartoe geregtig nie - slegs die Landdros kon dergelike opdragte gee. As Veldkornet van Wyk 1 het Viljoen onder die Mynkommissaris se gesag opgetree en hierdie amptenaar het 'n gesagsgeskil met die Landdros gehad. Die gevolg was dat Viljoen naderhand mooi moes verduidelik waarvoor hy die goedere gebruik het wat hy van die Magasynmeester verkry het.³¹

Viljoen se tweeledige funksie van Kommandant van die Vrywilligerkorps en Veldkornet het soms die geleentheid vir administratiewe kortpaaie geskep waar dit nie geoorloof was nie. In

---

24. *The Roodepoort Mail, Florida and Maraisburg News*, 8 September 1897.

25. *The Roodepoort Mail, Florida and Maraisburg News*, 29 September 1897.

26. *The Roodepoort Mail, Florida and Maraisburg News*, 17 November 1897.

27. Transvaalse Argiefbewaarplek, Pretoria (hierna TAB), KG 1029, Register van kommandante, veldkornette en assistent-veldkornette, p. 174, CR 4933/96, R 8280/96.

28. *Ons Volk*, 25 Julie 1896.

29. *Ons Volk*, 8 Februarie 1896.

30. TAB, Argief Landdros Krugersdorp, band 85, brief, B.J. Viljoen Staatssekretaris, 28 Desember 1896.

31. TAB, Argief Landdros Krugersdorp, band 2, Minuteregister Landdros Krugersdorp, Maart 1896 - November 1898, nrs. 700, 724 en 730.

1898 het hy in sy hoedanigheid as Veldkornet aan die Kommandant-generaal verslag gedoen dat hy vyftig gewere aan die Krugersdorpse Vrywilligerskorps geleen het omdat hulle 'n tekort ervaar het. In antwoord daarop het die kantoor van die Kommandant-generaal dit aan hom voorgedra dat die korps heeltemal voldoende met wapens toegerus was. Viljoen is versoek om die tekort toe te lig. Hy kon nie dadelik aan die versoek voldoen nie, aangesien hy in Swaziland diens gedoen het. Eers op 15 Oktober het die verduideliking gekom: manskappe wat by die korps aansluit, moes hul eie gewere by die Veldkornet inlewer. Wanneer hulle uit die korps getree het, het hulle die gewere wat hulle daar ontvang het, gehou om nie as burgers ongewapen te wees nie. Hierdie mooi klinkende, maar swak verduideliking het die Kommandant-generaal maar aanvaar vir wat dit werd was, aangesien ally vrywilligerkorpse op 31 Desember 1898 opgehef sou word.³²

Hoewel die vrywilligerkorpse eerstens gestig is om geleentheid tot militêre oefening te bied en hulle nie vir diens te velde bestem was nie, het die Krugersdorpse Vrywilligerkorps in 1898 in Swaziland as 'n selfstandige eenheid van die krygsmag opgetree. Swaziland is ingevolge die Derde Swazilandse Konvensie van 1894 onder die bestuur van die ZAR geplaas.³³ In April 1898 is die indoe-na Mbhabha Sibandze in die koninklike kraal Zombodze vermoor. Die Swazikoning Bhunu is deur die regering van die ZAR van medepligtigheid verdink.³⁴ Hy is gedagvaar maar het die land verlaat en toevlug onder Britse beskerming in Natal gesoek. Hierdie gang van sake het uiteraard baie onrus in Swaziland veroorsaak. Daar het 'n plofbare situasie ontstaan, want optrede teen Bhunu was nie die enigste probleem nie. Die runderpes van die jare negentig het die bevolking swaar getref en daar was ontevredeheid oor die Derde Swazilandse Konvensie.³⁵ Om die orde te bewaar het die regering van die ZAR besluit om kommando's na Swaziland te stuur om die Polisie daar by te staan.

As joernalis was Ben Viljoen uiteraard op die hoogte van gebeure en hy het sy dienste aan die Kommandant-generaal beskikbaar gestel. Op 4 Junie 1898 herhaal hy die aanbod namens die Krugersdorpse Vrywilligerkorps. Die korps was gereed om binne 24 uur met 100 of desnoods 150 man na Swaziland te vertrek. Kommandant-generaal Joubert het Viljoen daarna per telegram in kennis gestel dat sy aanbod van 150 man aanvaar is. Viljoen moes dadelik heimlik voorbereidings tref en na Pretoria kom vir oorleg. Viljoen het nie op hom laat wag nie en getelegrafeer dat hy dieselfde aand nog sou vertrek en vroeg die volgende dag sou aanmeld.³⁶

Die NZASM het reëlings getref vir die vervoer van die korps van Krugersdorp na Belfast op 13 Junie.³⁷ Verder sou die reis na Swaziland met waens en perde voortgesit word. Die reis het goed verloop soos Viljoen aan Joubert getelegrafeer het.³⁸ Viljoen het van die uitstekende telegraafverbinding gebruik gemaak om 'n sekere aangeleentheid uit te klaar. Een van sy manskappe het naamlik siek geword en is na Pretoria teruggestuur. Viljoen het die Kommandant-generaal gevra om dr. Max Mehliß as dokter na die korps te stuur. Die opgawe wat Viljoen aan die Kommandant-generaal se kantoor verskaf het, het dr. Mehliß se naam inge-

32. TAB, KG 295, CR 2888/98, minute betreffende 50 gewere deur Veldkornet Wyk 1 distrik Krugersdorp uitgeleen aan die Krugersdorpse Vrywilligerkorps.

33. G.D. Scholtz, *Die ontwikkeling van die politieke denke van die Afrikaner V*, p. 492.

34. P. Warwick, *Black people and the South African War 1899-1902*, p. 104.

35. C.J. Beyers (red.), *Suid-Afrikaanse biografiese woordeboek IV*, pp. 30-31.

36. TAB, KG 293, R 2562/98 brief, B.J. Viljoen, Krugersdorp - Kmdt.genl., Pretoria, 4 Junie 1898; telegram, Kmdt.genl., Pretoria - Kommandant Vrywilligers, Krugersdorp, 8 Junie 1898; CR 259, telegram, Kommandant Vrywilligers, Krugersdorp - Kmdt.genl., Pretoria, 8 Junie 1898.

37. TAB, KG 294, CR 2720/98, brief, NZASM, Pretoria - Kmdt.genl., Pretoria, 11 Junie 1898.

38. TAB, KG 295, CR 2793/98, telegram, Kmdt. Viljoen, Belfaststasie - Kmdt.genl., Pretoria, 14 Junie 1898.

sluit.³⁹ Laasgenoemde het egter nie saam met die vywilligers gereis nie. Waarskynlik het die Regering sy aanstelling nie goedgekeur nie, want in antwoord op Viljoen se versoek het hy berig gekry dat dr. Laxton van die artillerie aangewys is om ook die Krugersdorpers te versorg.⁴⁰ Viljoen het vermoedelik aanvaar dat dr. Mehliss vanweë finansiële oorwegings nie aangestel is nie, want in antwoord op die weiering het hy aangebied om die helfte van dr. Mehliss se toelaag te betaal.⁴¹ Dit het niks aan die saak verander nie en Viljoen moes genoë neem met die besluit. Selfs in sake van geringe belang het Viljoen dikwels met mening gepoog om sy eie planne deur te voer, maar wanneer hy nie in sy doel geslaag het nie, was hy dadelik weer die lojale medewerker.

Die reis van Belfast na Swaziland het 'n verdere tien dae geduur.⁴² By Bremersdorp het die ZAR-krygsmag 'n aantal forte opgerig. Hulle het bestaan uit 'n wal van soorie met sote rondom, doringdraad by die ingange en 'n maxim vir die beveiliging van elk.⁴³ Vanuit die Krugersdorpers se eie fort, Fort Viljoen, het Viljoen volledig verslag gedoen van die getalsterkte van sy korps. Daar was 155 man, 100 te perd en 55 te voet. 'n Vergelyking van hierdie lys met die vroeëre opgawe wat nog in Krugersdorp opgestel is, toon aan dat daar in die offisierkorps nogal heelwat wysigings voorgekom het. Dit is nie duidelik wat die oorsaak van die veranderings was nie, maar dit is wel opvallend dat twee broers van Ben Viljoen bevorder is: C.A. Viljoen was nou tweede luitenant en broer Wynand sersant.⁴⁴ Die kamp was goed georganiseer toe die Kommandant-generaal die kommando's in Swaziland besoek het. Joubert is deur vyftig ruiters van die Krugersdorpse Vrywilligerkorps verwelkom.⁴⁵

Die omstandighede waaronder diens in Swaziland verrig is, was nie altyd maklik nie. In Junie was daar berigte van klagtes oor die kos en 'n broodtekort.⁴⁶ Dat daar probleme met die kos was, is bevestig deur 'n versoek van die Spesiale Kommissaris in Bremersdorp om toestemming te verkry vir die aankoop van ingevoerde groente. Die versoek is toegestaan met die vermaning dat slegs die uitsers noodsaaklike aankoop moet word, en wel op 'n spaarsamige en ekonomiese wyse.⁴⁷

Afgesien van kos was daar ook probleme met wapens. Viljoen het sewe Mausegewere aangekoop. Dit wil voorkom of dit 'n private aankoop was, want anders sou hy die wapens uit 'n regeringsmagasyn ontvang het. Vir die gebruik van hierdie gewere het hy Mausepatrone en 'n geweernaald aangevra. In sy skriftelike antwoord het die Kommandant-generaal hom meegedeel dat geen geweernaalde beskikbaar was nie en dat Viljoen Mausepatrone in Piet Retief kon bekom, maar dat hy kontant daarvoor sou moes betaal.⁴⁸

Daar was dikwels probleme ten opsigte van die betaling van rekeninge. Op 1 September

39. TAB, KG 293, CR 2535/98, "Lijst van namen van officieren O.O. en manschappen (sic.) Krugersdorps Vrijwilliger Corps". Uit hierdie lys blyk dit dat Ben se drie broers hulle as manskappe onder die vrywilligers bevind het.
40. TAB, KG 295, CR 2793/98, telegram, Kmdt.genl., Pretoria - Kmdt. Viljoen, Belfast, 14 Junie 1898.
41. TAB, KG 295, CR 2816/98, telegram, Kmdt. Viljoen, Belfaststasie - Kmdt.genl., Pretoria, 14 Junie 1898.
42. TAB, KG 298, CR 3180/98, gevoeg by CR 3161/98, telegram, Kmdt. Viljoen, Bremersdorp - Kmdt.genl., Pretoria, 27 Junie 1898.
43. *De Rand Post*, 15 Julie 1898.
44. TAB, KG 298, CR 3400/98, gevoeg by CR 3206/98, brief, Kmdt. B.J. Viljoen, Fort Viljoen Bremersdorp - Kmdt.genl., Pretoria, 3 Julie 1898.
45. *Pretoria News*, 21 September 1898.
46. *Land en Volk*, 29 Junie 1898.
47. TAB, KG 300, CR 3666/98, telegram, Spes. Kom., Bremersdorp - Kmdt.genl., Pretoria, 29 Julie 1898; telegram, Kmdt.genl., Pretoria - Spes.Kom., Bremersdorp, 30 Julie 1898.
48. TAB, KG 300, CR 3625/98, telegram, Kmdt. Viljoen, Bremersdorp - Kmdt. genl., Pretoria, 26 Julie 1898; brief, Kmdt.genl., Pretoria - Kmdt. Viljoen, Bremersdorp, 27 Julie 1898.

1898 is toestemming aan Viljoen verleen vir die aankoop van stewels en 150 uniforms vir die Krugersdorpse Vrywilligerkorps. Toe die firma Macloskie en Te Water in Krugersdorp die rekening ingedien het, wou die Ouditeur-generaal dit eger nie betaal nie aangesien die begrote bedrag vir die Krugersdorpse Vrywilligerkorps reeds bestee was. Die leweransiers moes nogal vir hul £900 wag, want eers nadat die Uitvoerende Raad vir die betaling magtiging verleen het, is die rekening verveen - maar toe was dit reeds 1899.⁴⁹

Ten die einde van September 1898 was die saak teen Bhunu afgehandel en die aanwesigheid van 'n spesiale polisiemag in Swaziland nie langer noodsaaklik nie. Die Krugersdorpse vrywilligers kon terugkeer huis toe, maar die feit dat een van hulle op 'n aanklag van diefstal gearrester is,⁵⁰ het die hele korps se gees gedemp.

Die manskappe uit Krugersdorp is nie veel blaaskans gegun nie. Die onrus in Swaziland was iets van die verlede, maar in die Soutpansberge het nuwe probleme opgeduik. Hier het Mphephu aan die hoof van die Venda gestaan. Hy het geweier om belasting aan die ZAR te betaal en homself bewapen.⁵¹ Pogings om sake sonder 'n oorlog te besleg, het misluk. Joubert het in die noorde gaan ondersoek instel. Toe 'n strafekspedisie noodsaaklik geblyk het, is op 19 Oktober besluit om die Regering te vra om twee- tot drieduisend man op te roep, onder meer uit die distrikte Krugersdorp en Johannesburg.⁵² Die Regering het ingestem en die nodige reëlings getref.

Die oproep is nie allerweë gunstig ontvang deur die manne van die vrywilligerkorps wat nog maar pas uit Swaziland teruggekeer het nie. In Johannesburg het hulle die spesiale kommandant J. de Meillon meegedeel dat hulle wel bereid was om te gaan, maar dan as 'n selfstandige eenheid onder hulle eie kommandant. De Meillon het verontwaardig op hierdie eis gereageer. Hy het geredeneer dat die Volksraad klaar besluit het om die vrywilligerkorps op te hef en dat die manskappe sy bevels moes uitvoer.⁵³ In Krugersdorp was daar ook ontevredenheid en talle navrae is deur die kantoor van die Kommandant-generaal ontvang. Laasgenoemde se antwoord was dat elke dienspligtige burger gekommandeer kon word. Die wet het duidelik aangedui wie vrygestel kon word en daarin is geen melding van lede van vrywilligerkorps gemaak nie.⁵⁴

Dit wil voorkom of die vrywilligers se hoofprobleem nie die kort ruskans was nie. Uit die kommandeerlyste blyk dit dat daar maar min verskonings aangegee en min onwilliges was.⁵⁵ Die vraag wie in bevel van die kommando sou wees, het 'n veel groter probleem opgelewer. Kommandant De Meillon, wat volgens *Land en Volk* "onder begunstiging en aanstelling van president Kruger, de eer (heeft) Commandant te zijn van Johannesburg", het baie outoritêr opgetree.⁵⁶ De Meillon - as Spesiale Kommandant van die Witwatersrandse Goudvelde - het Viljoen ook gekommandeer. Net soos die geval met die Johannesburgse vrywilligers was, was Viljoen en sy mense ongenêë om onder De Meillon te dien. Maar, anders as hulle, het die Krugersdorpse veldkornetskapskap die daad by die woord gevoeg en op eie stoom na die noorde gereis. Op 25 Oktober is 'n groot hoeveelheid goedere deur die NZASM vervoer en op 29 Oktober is honderd treinkaartjies aan Viljoen se veldkornetskapskap uitgereik.⁵⁷

---

49. TAB, UR 17, notule vergadering 17 Januarie 1899.

50. *Pretoria News*, 21 September 1898.

51. D.W. Krüger en C.J. Beyers (reds.), *Suid-Afrikaanse biografiese woordeboek III*, p. 656.

52. TAB, KG 654, krygsraadnotule 19 Oktober 1898, p. 2.

53. *De Rand Post*, 25 Oktober 1898.

54. TAB, KG 667, telegram, Kmdt.genl., Pretoria - Wnd. kmdt. Vrywilligerkorps, Krugersdorp, 28 Oktober 1898.

55. TAB, KG 673, kommandeerlyste burgers Krugersdorp.

56. *Land en Volk*, 23 November 1898.

57. TAB, KG 677, CR 7329/9S, "NZASM Staat van verzonden goedere voor rekening van het Gouvernement der Zuid-Afrikaansche Republiek over de maand October 1898".

Hierdie optrede van Viljoen was nie so eiesinnig as wat dit op die oog af lyk nie. Daar was talle onbeantwoorde vrae betreffende die verantwoordelikhede en die bevelstruktuur. Vroeër al het daar probleme opgeduik oor die vraag of die wyk Krugersdorpse Delwerwe onder die kommandant van die distrik Krugersdorp of onder die kommandant van die Witwatersrandse Goudvelde geressorteer het. In die eerste geval sou Viljoen aan kommandant F.J. Potgieter ondergeskik wees; en in die tweede geval sou hy vir kommandant De Meillon as sy meerdere moes erken. Hierdie vraag is reeds in 1897 aan die Regering voorgelê, maar geen duidelike antwoord is daarop ontvang nie.⁵⁸ Dit is moontlik dat kommandant-generaal Joubert van hierdie probleem bewus was, want die selfstandige optrede van Viljoen het 'n mate van erkenning van die Kommandant-generaal gekry. Op 28 Oktober het laasgenoemde naamlik vir Viljoen in kennis gestel van 'n algemene bevel dat elke afdeling, hetsy veldkornetskap of kommandantskap, so spoedig as moontlik na die hooflaer op Rietvlei moes gaan.⁵⁹

De Meillon het die selfstandige optrede van sy ondergeskikte nie aanvaar nie en 'n amptelike klag by Joubert ingedien. In 'n brief het hy verklaar dat hy vir Viljoen ooreenkomstig die krygswet met honderd man gekommandeer het. Viljoen het egter nagelaat om hom aan te meld of te rapporteer. Hy het op eie verantwoordelikhede vervoer gehuur en na die noorde gereis. De Meillon het voorts op 1 November persoonlik opdragte aan Viljoen gegee, maar laasgenoemde het geantwoord dat hy hom nie sou gehoorsaam nie. Na aanleiding hiervan het die manne onder Viljoen se bevel die spot met De Meillon gedryf.⁶⁰

De Meillon se klagte was nie oordrewe nie. Die Kommandant-generaal het inderdaad aan hom opdrag gegee om 300 man te kommandeer en hulle vervoer na Noord-Transvaal te reël.⁶¹ Viljoen het sonder twyfel eiegeregtig opgetree en was waarskynlik ook skuldig daaraan dat sy swak verhouding met De Meillon byna ongevalle veroorsaak het. Nadat Viljoen by die hooflaer aangekom het, het hy 'n afsonderlike laer getrek - skaars honderd meter van De Meillon en sy mense af. In dieselfde nag nog was daar 'n vals alarm wat heelwat skietery tot gevolg gehad het. Gelukkig was daar geen slagoffers nie, maar volgens Joubert kon die laers van De Meillon en Viljoen mekaar vernietig het. Joubert het meer belang gehad by die stryd teen Mphophu as by die onenigheid tussen sy offisiere. Hy het vervolgens aan sy sekretaris in Pretoria opdrag gegee om die Regering te versoek om De Meillon terug te roep, waarna hy die burgers van Johannesburg 'n tydelike kommandant sou laat kies.⁶²

Hierdie effektiewe, maar ietwat onelegante beplanning, is met oorleg uitgevoer. Op 3 November het Joubert 'n gesprek met De Meillon en Viljoen gevoer. Daar kon geen verslag van hierdie gesprek gevind word nie, maar Viljoen het tydens die gesprek in De Meillon se teenwoordigheid kennelik sy mening rondborstig uitgespreek, soos hy Joubert die volgende dag daaraan herinner het.⁶³ Die Regering was bewus van De Meillon se weerbarstige geaardheid. Staatspresident Kruger het self eendag kortweg 'n woordewisseling met De Meillon beëindig, toe laasgenoemde vir Viljoen daarvan beskuldig het dat hy 'n mede-oprigter van die Nasionale Unie was. Hierdie optrede van die President het selfs die redakteur van *Land en Volk* daartoe gebring om Kruger te prys.⁶⁴ Die Regering was dan ook ten volle bereid om met Joubert saam

---

58. TAB, Argief Landdros Krugersdorp, band 2, Minuteregister Maart 1896 - November 1898, nr. 806, CR 5127/97, Landdros Krugersdorp - Kmdt.genl., 28 Oktober 1897; nr. 42/98, CR 5127/97, Kmdt.genl. - Landdros Krugersdorp, 24 Januarie 1898.

59. TAB, KG 667, telegram, Kmdt.genl., Hooflaer - Vk. Viljoen, Pietersburg, 28 Oktober 1898.

60. TAB, KG 658, brief, Kmdt. De Meillon - Kmdt.genl., Hooflaer, 2 November 1898.

61. TAB, KG 667, telegram, Kmdt.genl., Hooflaer - Kmdt. De Meillon, Johannesburg, 21 Oktober 1898.

62. TAB, KG 665, telegram, Kmdt.genl., Hooflaer - Sekr. Kmdt.genl., Pretoria, 3 November 1898.

63. TAB, KG 658, naskrif by brief, Manskappe wyk 1 Krugersdorp - Kmdt.genl., 4 November 1898.

64. *Land en Volk*, 21 Januarie 1897.

te werk. Op 2 November, onmiddellik na die ontvangs van Joubert se telegram, het die Staatspresident aan die Kommandant-generaal gevra of hy De Meillon sou kon afstaan, aangesien die toestand in Johannesburg sy teenwoordigheid daar vereis het. Op 3 November is De Meillon deur die Staatssekretaris teruggeroep, uiteraard met die voorbehoud dat die Kommandant-generaal geen beswaar sou hê nie!⁶⁵

Terwyl die andersins stramme administrasie hierdie aangeleentheid konfidensieel en vlot hanteer het, het Viljoen se manskappe die Kommandant-generaal op 4 November skriftelik in kennis gestel dat hulle nie hulle weg oopgesien het om onder De Meillon te dien nie. In hulle skrywe het hulle aangevoer dat De Meillon deur die Regering as kommandant aangestel is en nie deur die burgers verkies is nie. Hulle het indertyd geen besware aangeteken nie, aangesien hulle nie gedink het dat hulle ooit onder sy bevel op kommando sou moes gaan nie. Hulle het die bevele van De Meillon as bars, onmenslik en onuithoudbaar bestempel. Met 'n beroep op die krygswet het hulle gevra om hul eie kommandant te mag kies. Terselfdertyd het hulle die Kommandant-generaal verseker van hulle gewilligheid om al hulle pligte as burgers na te kom.⁶⁶ Dit was gevolglik vir Joubert maklik om aan hierdie versoek te voldoen. Tog lyk dit asof hy nie 'n verkiesing vir 'n tydelike kommandant laat hou het nie. Moontlik het hy ingesien dat 'n dergelike verkiesing 'n verleentheid vir die Regering kon skep, aangesien 'n verkiesing vir 'n kommandant slegs in 'n wettig geproklameerde distrik gehou kon word. Die Regering het die Witwatersrandse Goudvelde nog onder sy direkte beheer gehou. Maar Joubert het 'n goeie oplossing gevind. Nadat die Krugersdorp-kommando op 8 November in die hooflaer aangekom het, het hy kommandant Potgieter van die Krugersdorp-kommando as waarnemende kommandant van die Johannesburg-kommando aangestel en vir Viljoen as waarnemende kommandant van die Krugersdorpers. Hierdie oplossing is deur almal aanvaar en Joubert kon verder sy aandag aan die oorlog teen Mphephu wy.⁶⁷

Die krygsplan wat opgestel is, was eenvoudig. Dit was gemik op die omsingeling van Mphephu se kraal en vir dié doel is drie kommando's saamgestel wat op 16 November om drie-uur die oggend met die aanval sou begin. Namate hulle die doelwit genader het, sou hulle in sewe afdelings verdeel om die omsingeling te voltooi.⁶⁸ Die burgers van Krugersdorp en Johannesburg het opdrag gekry om by die burgers van Wakkerstroom, Lydenburg en Ermelo aan te sluit.⁶⁹ Viljoen, wat met sy manne by die oostelike kolonne onder bevel van kommandant M. Wolmarans ingedeel was, het geen selfstandige bevelpos beklee nie. Hierdie kommando moes die grootste afstand aflê en Viljoen en sy mense het die verste ooswaarts beweeg. Hulle het op hewige teenstand gestuit wat hulle opmars vertraag het. Een van die burgers, H.A. Auerswald, het gesneuwel en 'n ander, T. Bester, is swaar gewond. Eers nadat hulp opgedaag het, kon hulle die opmars voortsit, maar hulle het eers die volgende dag die doelwit bereik.⁷⁰ Die militêre aksie was 'n algehele sukses en die tien kiste wyn wat Sammy Marks aan Joubert gestuur het, het dalk gehelp om die oorwinning te vier!⁷¹

Kort na die oorwinning oor Mphephu het Viljoen na Krugersdorp teruggekeer. Op 23 November was hy nog op die krygsraadvergadering in die hooflaer aanwesig⁷², maar dit was die laaste keer. Laat die aand van 26 November het hy met ses burgers en twee agterryers in Potgie-

---

65. TAB, KG 658, telegram, Sekr. Kmdt.genl., Pretoria - Kmdt.genl., Hooflaer, 2 November 1898; telegram, Staatssekretaris, Pretoria - Kmdt. De Meillon, Hooflaer, 3 November 1898.

66. TAB, KG 658, brief, 89 burgers Wyk 1 Krugersdorp, Hooflaer - Kmdt.genl., Hooflaer, 4 November 1898.

67. *Land en Volk*, 16 November 1898.

68. TAB, KG 464, R 7057/99, Rapport van die Kommandant-generaal oor die jaar 1898, p. 5.

69. TAB, KG 670, brief, Kmdt.genl., Hooflaer - Kmdt. Krugersdorp, Rietvlei, 12 November 1898.

70. TAB, KG 655, Dagboek Mphephu-veldtog, p. 8.

71. TAB, KG 666, telegram, Kmdt.genl., Hooflaer - Sekr. Kmdt.genl., Pretoria, 14 November 1898.

72. TAB, KG 654, krygsraadnotule 23 November 1898, p. 10.

tersrus aangekom,⁷³ vanwaar hulle die volgende dag per trein na Pretoria gereis het.⁷⁴ Viljoen se vroeë vertrek was egter nie vanweë sy verkiesingsveldtog vir die Tweede Volksraad, soos Preller veronderstel nie,⁷⁵ maar as gevolg van siekte.⁷⁶ *The Krugersdorp Standard* was vol lof vir die gedrag en optrede van die lede van die Krugersdorp-kommando in die algemeen en Viljoen in die besonder. Die redakteur het uiteraard sy loftrumpet ook geblaas met die oog op die dorpsrots van die Krugersdorpers en die verkoopsyfers van sy koerant, maar veral een opmerking oor Viljoen was merkwaardig. Die koerant het vermeld dat hierdie veldkornet al die moeite en swaarkry saam met sy manskappe gedeel het. Sy manne het dit hoog op prys gestel en was bereid om enige tyd weer onder sy bevel te dien. Die redakteur het voorspel dat Viljoen 'n briljante militêre loopbaan tegemoet gaan.⁷⁷

Wat sekere ander sake betref, het die redakteur egter die bal misgeslaan, in die besonder waar hy oor die uitstaande dissipline van die Krugersdorpers geskrywe het. In sy artikel het hy beweer dat hulle altyd gehoorsaam en bereidwillig was en dat die Kommandant-generaal hulle baie gewaardeer het.⁷⁸ Inderwaarheid het daar ernstige probleme oor die Krugersdorpers ontstaan, en spesifiek oor dié van wyk 1 van Viljoen. Tydens die krygsraadvergadering van 6 Desember het Joubert sy sterk afkeur uitgespreek oor die handelwyse van sommige bevelvoerders wat tydens die laas patrollie hulle perde en manskappe in die steek gelaat het. Veral die Kommandant van Krugersdorp het 'n welverdiende vermaning gekry - so het *Land en Volk* berig.⁷⁹ Die redakteur het nie die naam van die kommandant vermeld nie. Potgieter het na die vertrek van De Meillon in die Johannesburg-kommando gedien en Viljoen, wat as kommandant van Krugersdorp waargeneem het, is twee weke vroeër reeds huis toe.

Op 7 Desember het die Kommandant-generaal 'n dringende opdrag aan Potgieter gegee om ernstige klagtes te ondersoek en 'n rapport daaroor aan die Regering voor te lê.⁸⁰ Wat die presiese inhoud van die klagtes was, kon nie vasgestel word nie, maar dit is nie onwaarskynlik nie dat hulle verband gehou het met dit wat tydens die krygsraadvergadering ter sprake gekom het. Potgieter se reaksie was uiters merkwaardig. Hy het geantwoord dat hy siek was en dat hy die opdrag van die Kommandant-generaal aan veldkornet J.M. van Wijk oorgedra het. 'n Paar uur later het Potgieter weer 'n brief aan Joubert geskrywe:

Aangezien ik meent dat ons werk afgedaan zijn. Zoo stel ik UEdGestr. in kennis dat ik de burgers der goudvelden afgedankt onder mijn Commandantschap daar ik niet langer kans ziet over hun te ageren als Commandant. Hopende dat het UEdGestr. goedkeuring zal wegdragen verwachtende een antwoord terug. P.S. Ook stel ik u in kennis dat ik heden middag te drie uren zal vertrekken. Ook neemt mijne krankheid steeds toe.⁸¹

73. TAB, KG 667, brief, J.C. Dolan, Piet Potgietersrust - J. van Soelen, Pietersburg, 27 November 1898.

74. TAB, KG 677, rekening NZASM aan regering vir vervoer van burgers en goedere gedurende November, inskrywing 27 November.

75. G.S. Preller, Met God en die Mauser, *Die Brandwag*, 20 Januarie 1917, p. 279.

76. TAB, KG 682, telegram, Vk. Viljoen, Rietvlei - Krygskommissaris, Hooflaer, 26 November 1898; *The Krugersdorp Standard*, 10 Desember 1898.

77. *The Krugersdorp Standard*, 10 Desember 1898.

78. *The Krugersdorp Standard*, 17 Desember 1898.

79. *Land en Volk*, 7 Desember 1898.

80. TAB, KG 662, brief, Kmdt.genl. - Kmdt. Krugersdorp, 7 Desember 1898, p. 83.

81. TAB, KG 662, briewe, Kmdt. Krugersdorp - Kmdt.genl., 7 Desember 1898.

Dit kon nie vasgestel word wat die afloop van die ondersoek was nie (indien dit ooit plaasgevind het), maar uit die korrespondensie blyk duidelik dat daar wel probleme met die dissipline en gedrag van die Johannesburgers ondervind is.⁸² Of Viljoen by hierdie ongerymdhede betrokke was, kon nie uit die beperkte gegewens vasgestel word nie.

Daar was egter wel ander probleme waarby Viljoen 'n rol gespeel het. Dit het betrekking gehad op die funksionering van die krygskommissariaat. Hierdie administratiewe liggaam wat vir die verskaffing van voorrade verantwoordelik was, het tydens die oorlog swak gefunksioneer.⁸³ Viljoen het min geduld met swak organisasie gehad en nog minder met amptelike rompslomp. Soos hy selfstandig gereis het, so het hy ook selfstandig voorrade en goedere aangeskaf sonder die tussenkoms of magtiging van sy kommandant. Hy het self die rekeninge van die NZASM geteken, aanvrae vir transport ingedien, aankope by privaatwinkels gedoen en selfstandig met die Krygskommissaris gehandel.⁸⁴ Tydens Viljoen se terugreis het dit ernstige probleme afgegee. Viljoen, self reeds siek, het saam met 'n paar manskappe wat ook nie wel was nie, vroegetydig huis toe gegaan. Toe hulle laat die aand van 26 November in Potgietersrus aangekom het, was die agent van die Krygskommissaris nie bereid om hulle van die nodige voer vir hulle perde te voorsien nie. Dit was nie uit onwil nie, maar in opdrag van die Krygskommissaris. Viljoen het bloot voortgegaan en geneem wat hy nodig gehad het. Dit was ook nie te moeilik nie, want die voorrade was swak bewaak en nie gestoor nie. Na aanleiding hiervan het agent J.C. Dolan 'n klag by die Krygskommissaris ingedien. Hierdie klag was nie soseer teen Viljoen en sy mense gemik nie - Dolan was selfs simpatiek teenoor hulle - maar in reaksie op die besliste opdrag dat geen voorrade hoegenaamd uitgereik mag word nie. As rede vir die bevel om geen voorrade te verskaf nie, is aangevoer dat al die manskappe in die hooflaer van alles voorsien is. Dit was egter nie die geval nie. Agent Dolan het hom daardeur in 'n moeilike posisie bevind. Aangesien hy ook geen steun van die dronk Vrederegter ontvang het nie, was hy genoodsaak om 'n amptelike klag in te dien en 'n krygsraadondersoek aan te vra.⁸⁵ Van hierdie ondersoek het niks gekom nie.

Ander ondersoeke van die Krygskommissaris het wel plaasgevind. In Maart 1899 is navraag gedoen oor wie in besit van 118 gewere was wat op 3 November 1898 aan Viljoen vir die Johannesburg-kommando afgegee is.⁸⁶ Viljoen se assistent, F.D. Changuion, het die Krygskommissaris gekomplimenteer met sy kapitale boekhouer en hom meegedeel dat die gewere inderdaad by die kommando aangekom het die dag toe hulle na die oorlog teen Mphphu by die laer teruggekom het. Alhoewel Viljoen op die tydstip van die navraag in Somerset-Wes was, het hy wel die boodskap van sy assistent ontvang, want hy het self ook die Krygskommissaris meegedeel dat hy nooit enige gewere vir die Johannesburgse burgers ontvang het nie.⁸⁷

---

82. Hoewel daar in die bronne na die Kommandant van Krugersdorp verwys word, moet aanvaar word dat die onreëlmatighede betrekking gehad het op die Johannesburg-kommando waarvoor kmdt. Potgieter tydelik die gesag gevoer het.

83. L.S. Amery, *The Times history of the war in South Africa, 1899-1902 II*, p. 83.

84. TAB, KG 674 en 675, rekeninge van J.D. Cooper en H. Möscke te Pietersburg; KG 667, brief- en telegramwisseling vk. Viljoen en krygskommissaris Van Soelen; KG 677, rekeninge vir vervoer van goedere en persone in opdrag van vk. Viljoen.

85. TAB, KG 667, brief, Agent van die Krygskommissaris J.C. Dolan, Potgietersrus - Onderkrygskommissaris Johs. van Soelen, Pietersburg, 27 November 1898; KG 663, brief, Onderkrygskommissaris Johs. van Soelen, Pietersburg - Krygskommissaris W.J. Meyer, Hooftlaer, 28 November 1898.

86. TAB, KG 683, brief, Krygskommissaris W.J. Meyer, Pretoria - Vk. B.J. Viljoen, Krugersdorp, 24 Maart 1899.

87. TAB, KG 663, brief, F.D. Changuion, Krugersdorp - Krygskommissaris, Pretoria, 5 April 1899; brief, B.J. Viljoen, Somerset-Wes - Krygskommissaris, Pretoria, 28 Maart 1899.

Die werk van die veldkornet was beslis nie net tot militêre sake beperk nie. Viljoen het daarbenewens 'n uitgebreide administratiewe verantwoordelikheid gehad. Hy het gou agtergekom dat dit vir hom nodig was om 'n noukeurige taakomsywing te kry en ook die wette te bestudeer wat hy moes toepas. Hy het op 30 September 1896 by die Staatssekretaris 'n aanvraag ingedien vir die toesending van veldkornetinstrukties, 'n paar wette soos dié betreffende die Weesheer en die Naturelle-kommissaris, asook die Codex van Jorissen.⁸⁸ Wat die laaste versoek betref moes die Staatssekretaris hom teleurstel aangesien die uitgawe nie meer beskikbaar was nie.

En van die eerste sake waarby Viljoen as veldkornet betrokke was, was die toekennning van volle burgerskap aan diegene wat in Januarie 1896 teen Jameson opgetrek het. Dat hy in hierdie opsig nie seker van sy saak was nie, is verstaanbaar en dat hy eerder toeligting gevra het as om foute te maak, dui op sy bedagsaamheid. Viljoen was veral onseker oor die kwessie of die nuwe burgers nog steeds deur middel van memories van ou burgers voorgestel moes word. Die Staatssekretaris het hom gerusgestel met die mededeling dat die presiese voorskrifte reeds by die Staatsdrukker beskikbaar was.⁸⁹ De Meillon en president Kruger het juis gebots oor die noukeurige opvolg van die instruksies met betrekking tot die toekennning van burgerskap. De Meillon het dieselfde taak in Johannesburg behartig, maar glad nie noukeurig te werk gegaan nie. Daar het talle foute ingesluit waardeur burgerskap toegeken is aan mense wat nie volgens wet die reg daartoe gehad het nie. In die woordestryd wat tussen Kruger en De Meillon daaroor ontstaan het, het die President die noukeurige werkwyse van Viljoen geprys.⁹⁰ Hierdie lof het Viljoen ook van die landdros van Krugersdorp gekry, wat getuig het dat alles by die byeenkoms te goed georganiseer was en dat daar aan al die vereistes van die wet voldoen is.⁹¹

Viljoen het sy amp toegewyd vervul en sy aanvanklike toewyding en bedagsaamheid bewys dat hy oor die vermoë beskik het om (wanneer hy werklik wou) sy geaardheid en die neiging om sy eie oordeel te volg, te oorwin. In Desember 1896 het hy sy belangstelling vir sy medemens getoon met 'n netjiese herdenkingsartikel by die afsterwe van een van die manskappe.⁹² 'n Paar dae later het hy verskoning gemaak dat hy nie na die verrigtinge by die Paardekraalmonument sy manskappe bedank het nie. Sy verskoning was heeltemal aanvaarbaar. Viljoen is gevra om die Staatspresident as lyfwag op die terugreis na Pretoria te vergesel. Viljoen het dié dag meer erbewyse ontvang, want by die aankoms van Kruger het hy ook die verwelkomingsadres namens die inwoners van Krugersdorp voorgelees.⁹³ Die dag het egter met 'n verlies geëindig, want die aand is sy perd uit die stal by sy huis gesteel.⁹⁴

Dit was vir Viljoen nie moontlik om hierdie lewenswyse, wat respek vir en handhawing van voorskrifte en regulasies vereis het, vol te hou nie. Daar was boonop meerdere male aanleiding gewees om die regulasies, wat die werk van die veldkornet eerder belemmer as bevorder het, nie alte noukeurig te volg nie. Dit was ook nie deel van Viljoen se geaardheid om hierdie noodsaaklike vryheid van handeling te veel te beperk en uit die oog van die samelewing te hou nie. Daarby het Viljoen die publieke aandag geniet en dus ook kritiese aandag van sy politieke teenstanders gekry. Dit het sy eertydse vriend Eugene Marais laat versug dat daar in

---

88. TAB, SS 5795, R 13616/96, brief, Vk. Viljoen, Krugersdorp - Staatssekretaris, Pretoria, 30 September 1896.

89. TAB, SS 5782, R 13254/96, brief, Vk. Viljoen, Krugersdorp - Staatssekretaris, Pretoria, 24 September 1896; SS 5797, R 13715/96, telegram, Staatssekretaris, Pretoria - Vk. Viljoen, Krugersdorp, 5 Oktober 1896.

90. *Land en Volk*, 21 Januarie 1897.

91. TAB, Argief Landdros Krugersdorp, band 2, Minuteregister Maart 1896 - November 1898, nr. 433, 15 Januarie 1897.

92. *Ons Volk*, 16 Desember 1896.

93. *Ons Volk*, 19 Desember 1896.

94. *Ons Volk*, 7 Januarie 1897.

Krugersdorp altyd wel iets gaande was - was dit nie na aanleiding van 'n jeugdige luitenant of ewe jeugdige mynkommisaris se optrede nie, dan was die jeugdige en patriotiese veldkornet wel die oorsaak van 'n publieke opskudding.⁹⁵ So het dit gebeur dat Viljoen eiemagtig ene Smith gearresteer het wat in Krugersdorp vrywilligers vir plase in die destydse Rhodesië gewerf het. Iemand wat homself Vrye Burger genoem het, het Viljoen oor die vingers getik en gesê dat hy nie sy haat teen Rhodes na 'n landstreek moes uitbrei nie.⁹⁶ Viljoen het hom natuurlik nie 'n antwoord skuldig gebly nie en sy kritikus veral daaroor aangespreek dat hy onder 'n skuilnaam geskrywe het.⁹⁷ Vrye Burger se verweer was dat almal, van president Kruger tot die Krugersdorpse veldkornet, daarop uit was om wraak te neem.⁹⁸

Dit was kenmerkend van Viljoen se karakter om, nadat hy sy openbare amp aanvanklik met toewyding en noukeurigheid vervul het, daarna steeds meer selfstandig op te tree. Die verandering kon tewens die gevolg gewees het van swak ondersteuning van sy manskappe, iets waarvoor Viljoen baie gevoelig was. Dit is des te meer waarskynlik omdat die verandering in sy optrede as veldkornet in dieselfde tyd plaasgevind het as sy kortstondige bedanking as kaptein van die vrywilligerkorps. Dat hy deur 'n gebrek aan medewerking wrewelig geraak het, is verklaarbaar, maar sy reaksies het eerder konfrontasie veroorsaak as om tot versoening te lei. Toe 'n wapenskou wat hy as veldkornet gereël het, misluk het, het hy in die koerant geskrywe dat hy nie weer 'n skou sou reël voordat bywoning wettiglik verpligtend gemaak is nie. Hy was ontmoedig om te sien hoe mense wat altyd aan die voerpunt wou wees, skielik laks was. Maar, het hy geëindig, hy kon gelukkig reken op die werkende klasse en arm burgers.⁹⁹ Met hierdie soort reaksie het Viljoen homself geen diens bewys nie en dit was geen aanduiding dat hy oor goeie leierseienskappe beskik het nie.

'n Dergelike manier van optrede was dalk ook die aanleiding tot 'n geskil met N. Blommenstein. Hierdie persoon het 'n aanvraag by die Landdros ingedien tot opheffing van kommandering deur Viljoen in verband met die Mphephu-veldtog. Hy het betoog dat hy die Veldkornet mondeling kennis gegee het van sy verhuising na die wyk van veldkornet Klopper. Dit wil voorkom of 'n dergelike saak eenvoudig gereël kon gewees het. Maar dit het wel in 'n hofsaak omtaard waar die aansoek van Blommenstein met koste van die hand gewys is.¹⁰⁰

'n Saak wat Viljoen kennelik baie sorg gebaar het, was die onwettige drankhandel in sy wyk. Die aanwesigheid van die mynwerkers het uiteraard daartoe meegewerk dat sowel die onwettige drankhandel as die verkoop van swak kwaliteit drank 'n winsgewende bedryf was. Viljoen het, soms waarskynlik op eie inisiatief, gepoog om hierdie kwaad te bestry. Nie oor die feit dat hy dit probeer het nie, maar oor die wyse waarop hy probeer het, het die Publieke Aanklaer by Viljoen navraag gedoen. Viljoen het natuurlik nie op sy antwoord laat wag nie en sy saak onomwonde gestel. Die aanleiding van die navraag was 'n opdrag van die Staatsprokureur wat 'n verslag oor die drankhandel op die Krugersdorpse Goudvelde wou hê. Daar is verskeie klagtes oor hierdie saak ingedien, maar wat die klagtes behels het, is nie aan Viljoen bekendgemaak nie. Op die navrae van die Publieke Aanklaer het Viljoen noukeurig geantwoord en hy het van die geleentheid gebruik gemaak om te beklemtoon dat hy al vier maande lank by die inspekteur van die dranklisensies gekla het oor Isak Joffe se onwettige drankhandel. Viljoen kon sy bewerings staaf met getuies soos die opsigter van die "nachtvuilkar-

---

95. *Land en Volk*, 1 April 1897.

96. *Land en Volk*, 27 Oktober 1897.

97. *Ons Volk*, 22 November 1897.

98. *Land en Volk*, 1 Desember 1897.

99. *Ons Volk*, 8 September 1897.

100. TAB, Argief Krugersdorpse Delwerye, band 100, Spesiale Landdros, Rolboek Siviele sake, Januarie 1898 September 1899, nr. 577; band 83, Siviele Saak 577.

ren", wat talle kere al onwettige drankhandel waargeneem het. Viljoen het ook gepoog om die handelaars deur middel van lokvinke te verskalk. So is Joffe een keer deur Wynand Viljoen betrap, maar die Publieke Aanklaer self het Joffe van regsvervolging ontslaan omdat hy van oordeel was dat 'n privaat persoon nie iemand kon betrap nie.¹⁰¹ Dat die regstoepassers dalk self nalatig was in die bestryding van die onwettige drankhandel, kan ook gekonkludeer word uit 'n koerantberig dat Joffe in die hof onskuldig bevind is aan wetsoortreding, aangesien sy klerk die drank verkoop het.¹⁰²

Maar Viljoen het nog verder gegaan. Volgens hom het die drankkommissie wat die lisensies uitgereik het, sy taak nie behoorlik uitgevoer nie. Lisensies is sonder behoorlike ondersoek uitgereik en dat 'n lisensie maklik verkry kon word, het geblyk uit die feit dat op die tydstip toe Viljoen sy brief geskrywe het, reeds vyftien nuwe aansoeke ingedien is. Viljoen het die hoop uitgespreek dat die drankkommissie strenger sou optree. Hy het die noodsaak daarvan beklemtoon deur te verwys na 'n geval van 'n ses- of sewejarige dogtertjie wat enkele dae vantevore deur twee dronk mans in 'n lokasie verstik is. Sy dringende oproep om meer beheer was ongetwyfeld ernstig bedoel en die spottende brief wat iemand in verband daarmee aan 'n koerant gestuur het, was misplaas, al was dit ook waar dat Viljoen en sy familie self in die verlede vyf lisensies besit het.¹⁰³ Viljoen het sy uitvoerige betoeg afgesluit met die uitspraak dat dit vir hom vreemd was dat die Publieke Aanklaer geglo het dit is nodig om hom op sy pligte te wys, terwyl sy wettige hoofde dit nooit nodig geag het nie.¹⁰⁴

Die administrasie van wapens en ammunisie het die Veldkornet dikwels baie hoofbrekens besorg. Reeds aan die begin van Viljoen se loopbaan as veldkornet is 300 Martini-Henry-gewere aan kommandant Potgieter gestuur, wat hy in die drie wyke verdeel het.¹⁰⁵ Die uitdeling van die wapens in sy wyk was vir Viljoen problematies. Hy het baie vreemdelinge in sy wyk gehad. Onder hulle was daar Vrystaters wat graag hulle deel wou bydra vir die beveiliging van die ZAR. Mog hulle nou bewapen word? Sy navraag in hierdie verband is ontkenkend beantwoord, omdat slegs stemgeregtigde burgers volgens wet bewapen mog word.¹⁰⁶

Viljoen het soms nie net oorspronklike idees gehad nie: ook sy handelswyse was nie altyd volgens die reëls nie. Die Martini-Henry-gewere was nie juis gewild nie en daarom het Viljoen Mausegewere vir vyf van sy mense aangevra. Uit Pretoria is aan hom meegedeel dat hy slegs deur middel van die Landdros met die Kommandant-generaal mog korrespondeer; verder moes hy noukeuriger wees en meld of hy Mausegewere met 'n kort of 'n lang loop bedoel en ten slotte moes ook die name vermeld word van die burgers vir wie die gewere bestem was. Viljoen het vervolgens die regte gegewens deur middel van die Landdros verstrek, maar terselfdertyd op spoedige reaksie aangedring, aangesien dit reeds 22 Desember 1896 was en hulle die gewere met die skietwedstryde op 1 Januarie wou gebruik.¹⁰⁷

Of die gewere betyds in Krugersdorp afgelewer is, is nie bekend nie, maar die skietwedstryd het wel 'n interessante afloop gehad. Na afloop van die funksie het Viljoen gevra vir die uitbetaling van die fondse wat vir hierdie doel beskikbaar gestel was. Die Waarnemende

---

101. TAB Argief Landdros Krugersdorp 1888-1900, band 85, brieweboek Veldkornet wyk 1, SPR 9246/97, 16 November 1897.

102. *The Roodepoort Mail, Florida and Maraisburg News*, 2 Junie 1897.

103. *Ons Volk*, 8 September 1897.

104. TAB, Argief Landdros Krugersdorp 1888-1900, band 85, brieweboek Veldkornet wyk 1, SPR 9246/97, 16 November 1897.

105. TAB, KG 179, CR 4329/96, nota aan kmdt. Potgieter, 5 Junie 1896; Argief Landdros Krugersdorp, band 2, Minuteregister Maart 1896 - November 1898, nr. 137.

106. TAB, KG 188, CR 5628/96, minute met aantekeninge, 6 Augustus 1896.

107. TAB, KG 209, CR 8152/96, minute met aantekeninge, 22 Desember 1896.

Landdros van Krugersdorp het die geld inderdaad van die Regering ontvang, maar hy het dit verdeel tussen wyk 2 en wyk 3. Sy verduideliking was dat wyk 1 onder die Mynkommissaris geressorteer het. Die Kommandant-generaal het bevestig dat die geld vanselfsprekend onder die drie wyke verdeel moes gewees het. Toe landdros Human weer op sy pos terug was, het hy filosofies opgemerk:

Ik ben zeker dat de £103 voor schijfschieten onder die dienstplichtige burgers van al drie wijken verdeeld moest worden, doch wat kan nu verder gedaan worden, de zaak is afgelopen. Het is geen wonder dat iemand in de war raakt met het district van Krugersdorp, want alhoewel eene district, heeft het twee afzonderlijke landdrosten, twee do. Commandanten en twee do. vertegenwoordigers in iedere Raad. Om dit alles goed te onderscheiden vereischt een tamelijke studie.

Uiteindelik is 'n voorstel aanvaar om 'n voorlopige betaling aan die veldkornet van wyk 1 te doen en alles dan in 1898 met die ander wyke te verreken.¹⁰⁸

Viljoen het dalk soms sy eie kop gevolg en so die amptelike paaie verlaat, maar hy het darem selfstandig gedink en voorstelle gemaak. Na aanleiding van 'n voorval van inbraak by 'n goewermentsmagasyn het hy voorgestel dat twee tot vier nagwagte die kruitmagasyn van Krugersdorp bewaak. Hoewel daar geredeneer is dat die gebou 'n soliede struktuur is waarby nie maklik ingebreek kon word nie, is die voorgestelde aanstelling tog goedgekeur.¹⁰⁹ Gelukkig het Viljoen 'n uitstekende en pligsgetroue klerk in diens gehad, want daar was 'n magdom geringe sakes wat administratiewe aandag vereis het. Dit het gehandel oor kwitansies vir wapens, omruiling van gewere wat herstel moes word, ontbrekende patroonbande, navrae oor wapens, burgers, ammunisiegebruik, en dies meer.¹¹⁰ Die amptelike meule mog dalk traag gewerk het, maar daar was min kleinighede wat die opletende amptenare in Pretoria ontgaan het.

Om die papierwerk wat daarmee gepaard gegaan het af te handel, was nie in Viljoen se aard nie. Hy het sy taak as veldkornet met toewyding, maar liefsvolgens sy eie insigte volbring en hy het die noulettende administrasie as tydverkwisting beskou. Daarin is eintlik 'n teenstrydigheid te bespeur, want as joernalis en politikus het hy korrupsie bestry, maar as veldkornet het hy probleme met nougesette administrasie ondervind, wat tog die erkende werkswyse is om korrupsie hok te slaan.

Toe Viljoen in Desember 1898 as veldkornet bedank het omdat hy homself as Volksraadslid verkiesbaar gestel het, het die kwessie van 'n verkose veldkornet weer opgeduik. Die Volksraadsbesluit dat 'n spesiale veldkornet as 'n tydelike maatreël vir die Goudvelde aangestel kon word, het bepaal dat dit sou geld tot tyd en wyl daar genoeg stemgeregtigde burgers sou wees en as die meerderheid van hulle 'n verkiesing sou vra.¹¹¹ Met sy bedanking as

---

108. TAB, KG 214, CR 447/97, minute met aantekeninge van 21 Januarie tot 15 Maart 1897; Argief Landdros Krugersdorp, band 2, Minuteregister Maart 1896 - November 1898, nr. 445, 21 Januarie 1897, nr. 504, 23 Februarie 1897, nr. 525, 15 Maart 1897.

109. TAB, Argief Landdros Krugersdorp, band 2, Minuteregister Maart 1896 - November 1898, nr. 572, 14 April 1897, nr. 635, 26 Mei 1897.

110. TAB, Argief Landdros Krugersdorp, band 2 Minuteregister Maart 1896 - November 1899, nr. 416, CR 7694/96, 1 Desember 1896, nr. 709, CR 3788/97, 20 Julie 1897, nr. 697, CR 7337/97, 5 Julie 1897, nr. 155/98, CR 1495/98, 3 Mei 1898, nr. 177/98, CR 2237/98, 23 Mei 1898, nr. 261/98, CR 2933/98, 23 Julie 1898; band 2a, Minuteregister November 1898 - Mei 1900, nr. 16/99, CR 7336/98, 11 Januarie 1899, nr. 175/99, CR 7297/98, 24 Maart 1899; TAB, KG 243, CR 3788/97, 14 Julie 1897.

111. ZAR 13, *Notule Eerste Volksraad 1895*, art. 105, 16 Mei 1895.

veldkornet het Viljoen self gevra dat 'n nuwe veldkornet gekies moes word. Om tydelik in die vakature te voorsien, het hy voorgestel dat J.S. du Preez as waarnemende veldkornet aangestel word.¹¹² Twee rekvisisies vir die aanstelling van J.G. Celliers as waarnemende veldkornet is egter al 'n dag vroeër ontvang.¹¹³ 'n Paar dae later is nog 'n derde persoon, P.R. Fourie, voorgestel.¹¹⁴ Daar was ook aansoeke dat 'n verkiesing vir veldkornet in wyk 1 gehou moes word.¹¹⁵ Hoewel nie almal tevrede was nie, is P.R. Fourie as waarnemende veldkornet benoem en die vraag of daar 'n verkiesing sou plaasvind, is ernstig oorweeg. Die Staatsekretaris was van mening dat die versoek afgewys moes word, want dit was nie deur die meerderheid van die burgers ingedien nie. Landdros Human het hierdie standpunt ondersteun en beklemtoon dat slegs 'n vyfde van die burgers 'n verkiesing aangevra het. Uiteindelik is Joubert gevra vir sy goed- of afkeuring van die versoek. Die Kommandant-generaal, soos gewoonlik uiters versigtig in sy bewoordinge, het geantwoord dat daar volgens wet en ooreenkomstig die Volksraadsbesluite gehandel sou word. Die Staatsekretaris het kortweg geantwoord dat so 'n algemene stelling nie sy navraag beantwoord het nie. Hy wou bloot weet of die versoek toegestaan of afgewys moet word. Dit het Joubert ruim vier maande geneem om te besluit dat sy standpunt met dié van die Staatsekretaris ooreengekom het.¹¹⁶ Hierdie weifelagtige houding van Joubert, wat so min gemeen gehad het met die kordate optrede van Viljoen, het dikwels wrywing in die verder kontak tussen hulle veroorsaak, veral toe Viljoen as kommandant onder Joubert gedien het.

---

112. TAB, SS 7588, R 15858/98, brief, B.J. Viljoen, Krugersdorp - Staatsekretaris, Pretoria, 2 Desember 1898.

113. TAB, SS 7588, R 16167/98 en R 16169/98, rekvisisies, 1 Desember 1898.

114. TAB, SS 7588, R 15989/98, rekvisisie, 5 Desember 1898.

115. TAB, SS 7588, R 16153/98, versoekskrif, 7 Desember 1898.

116. TAB, SS7588, R 16141/98, minute met aantekeninge.